

Capital humà i competitivitat

Marcel Prunera

99

1. La formació del capital humà, la nostra variable determinant.

Les economies més avançades del món, la nostra entre elles, ja fa temps que basen la seva lluita per la competitivitat en les millores de la productivitat; en ser economies generadores de valors afegits com més basats en el coneixement, millor. Europa va apostar l'any 2000 amb l'Agenda de Lisboa per aquesta via, amb l'horitzó fixat en l'any 2010, que ja és a tocar. Aquest procés, comú a tantes economies, ha estat d'aplicació més necessària encara a Catalunya on el principal recurs del que disposem per competir és l'humà. Una economia basada en el coneixement té com a principal actiu, com a principal variable competitiva, el seu capital humà: la formació general dels seus ciutadans, les habilitats adquirides dels seus professionals, el lideratge dels seus emprenedors i directius, la potència dels seus sistemes públics, la innovació de les seves universitats, la capacitat dels seus actius humans d'estar presents al món o l'aptitud i l'actitud de la seva força de treball. Tenim clar el model econòmic que necessitem i, en conseqüència, tenim clar que la formació, l'educació, és el principal actiu. La següent pregunta lògica, seria: té ja la formació d'aquest capital, l'aposta per aquesta variable, els recursos, la dedicació, la prioritització que requereix?

La resposta crec que a Catalunya és encara no. S'ha fet molt, en les darreres dècades, en el procés de modernització d'Espanya des dels anys 80, i en els darrers anys a Catalunya per l'esforç en destinació de recursos. Però encara ens falten fites a assolir per a poder donar-nos per satisfets.

Als països més competitius del món, els escandinaus, de Finlàndia a Noruega, per exemple, sí que han fet de la variable educativa, la primera variable del seu país i de la

seva economia i, per tant, hi han dedicat no només els recursos, necessaris però no suficients, sinó també les decisions, les valenties, els consensos socials, i els esforços i sacrificis que calen.

100

Es comprova la clara correlació entre el lideratge econòmic en la societat del coneixement i l'aposta pel sistema educatiu – Finlàndia, Singapur, Corea del Sud...-. Es constata que un nivell educatiu major comporta una probabilitat d'ocupació major, i la rendibilitat del capital humà és tant apreciable a nivell individual com col·lectiu.

L'educació ja té, per sí mateixa, sense esdevenir variable per la competitivitat econòmica, molts motius per ser central en les polítiques públiques. Tothom entén que l'educació és important, prioritària a qualsevol Govern. Però que sigui prioritària per la competitivitat, i per tant pel progrés i el creixement econòmic i, per tant, per les empreses i els llocs de treball i les rendes futures, tot i ser evident amb una seqüència lògica, no ho és en les percepcions immediates, en les decisions preses. Cal que ens esforcem a reforçar i visualitzar la importància estratègica de la formació com a variable competitiva.

Un país amb els índexs de fracàs escolar del nostre, que té tantes universitats i tant poques de prestigi global, on ningú parla idiomes, on fa 30 anys que es parla de la reforma de la FP i que treu les notes que treu als informes Pisa, té un problema gros de formació de capital. Per molt que ens pensem que ens ho hem pres seriosament, els fets ens demostren que no del tot.

Alguns atenuants i punts positius a tenir en compte: Espanya ve d'un passat fosc en tots els camps i són encara poques les generacions educades en un món lliure, en un estat social de dret i en una economia oberta al món. El salt ha estat extraordinari, es pot parlar de miracle espanyol i això inclou l'educació. En els darrers anys el sistema educatiu, a més, ha esdevingut vaixell insígnia del procés d'integració de la immigració, actiu econòmic transcendental, però en primera instància un repte de molta intensitat que trasbalsa i altera qualsevol procés preexistent o planificació prèvia.

El nostre sistema educatiu rep uns volums de recursos molt importants, tant l'educació obligatòria, com la postobligatòria i la universitària, i això l'ha dotat d'una infraestructura de primer ordre.

En alguns camps, tenim motius amplis de satisfacció: líders mundials en escoles de negoci; universitats capacitades, arrelades al territori, amb tradició i voluntat d'innovació; una xarxa pública de formació sòlida i potent; i un escenari de servei públic educatiu que integra la iniciativa privada força modèlic. Els recursos dedicats a les formacions ocupacionals i contínues, són substancials i creixents.

Així doncs, on fallem? què ens fa ser menys productius? què porta el nostre sistema educatiu a no donar-nos els resultats que desitjaríem, tot i l'esforç fet?

101

Bona part del diagnòstic correspon, o el poden fer millor els pedagogs, des dels incentius al paper de les famílies, a les constants reformes educatives, a l'impacte de la immigració, etc. Algunes d'aquestes qüestions s'allunyen de l'objecte a comentar en aquest document, encara que tot allò que té impacte en la dotació de capital humà ens afecti, però d'altres qüestions sí que són clar objecte de comentari en els punts següents.

2. Educació: variable competitiva.

El sistema educatiu té poca consciència del seu paper en la competitivitat i, per tant, pren decisions i actua adaptant-se poc a aquesta funció. Els espais públics de gestió del sistema educatiu, en general, compten amb pocs professionals i dirigents aliens al món educatiu que hi aportin el punt de vista de les empreses i la necessitat de competir. El Govern de la Generalitat ha consolidat recentment la posició d'un departament d'Educació que conscient del seu paper en la competitivitat planteja actuacions en conseqüència. L'aparició de l'Acord Estratègic per a la internacionalització, la qualitat de l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana, signat el 16 de febrer de 2005 entre el Govern i els agents econòmics i socials que incorpora una "fórmula" de la competitivitat transversal on les matèries de dotació del capital humà adquireixen molta força n'és un dels responsables.

3. Alguns elements de diagnosi.

Hi ha fonts diverses de consulta per conèixer la situació del capital humà de la nostra economia a la bibliografia, i durant l'article se'n citen algunes.

L'Informe Econòmic del President del Govern espanyol d'abril del 2007 defensava la importància de les millores en la dotació de capital humà pel creixement econòmic. Segons aquest informe, cal seguir augmentant tant els anys d'escolarització de la població com la qualitat del sistema educatiu. A la vegada que assolim una economia més competitiva disminuïm el diferencial salarial amb els principals països de la UE. L'informe explica que, malgrat els importants avenços en renda assolits al llarg dels darrers anys –Catalunya, sense anar més lluny supera en renda per càpita la mitjana europea i es troba al mateix nivell de les regions més avançades -, els salaris reals a Espanya encara es troben significativament per sota – l'any 2006-, dels de la UE i dels Estats Units. L'Informe assenyala que cada any d'escolarització suposa un 10% en augment dels salaris reals. Segons dades de l'Informe, la mitjana d'anys d'educació d'un adult major de 25 anys ha passat de 5 anys el 1960, a prop de 9 el 2005. Malgrat aquest esforç, els nivells d'educació encara es troben lluny de bona part dels països de la UE on aquesta mitja es troba lleugerament per sobre dels 11 anys. A major distància estem dels Estats Units, on els anys d'escolarització estan per sobre de 13.

Els estudis reflecteixen que l'escolarització en edats inicials millora el rendiment i la capacitat d'aprenentatge en etapes posteriors. En aquests moments, segons la OCDE, Espanya està entre els països més avançats en escolarització als 3 anys, amb un 93% dels nens, davant del 67,6% de la UE25. Tenim un camp de millora en l'educació entre els 0-1 i els 3 anys.

Pel que fa a l'educació obligatòria, el principal repte és la lluita contra el fracàs escolar, que llastra el futur d'un elevat percentatge de joves i també de la nostra economia i competitivitat. Es genera un sector social de joves sense formació elemental, amb poca capacitat d'iniciar carreres formatives i professionals que els garanteixin el benestar futur. Algú els ha anomenat *lost boys*. Són un assumpte polític de primer ordre.

En l'àmbit universitari, l'educació s'enfronta a la manca d'especialització en algunes titulacions com un dels reptes de futur destacats, provocant-se un desajust entre els llicenciats i les necessitats de les empreses.

Recentment, i en el marc de l'esmentat Acord Estratègic, s'ha impulsat una bateria d'indicadors de seguiment de les variables sobre les que incideix aquest Acord. La composició de l'informe pel que fa als indicadors ha estat consensuada amb els agents

socials. En el primer informe d'aquests indicadors, de setembre de 2007, trobem algunes dades de referència:

- El fracàs escolar a Catalunya, mesurat mitjançant el Percentatge d'alumnes que surten de l'ESO sense obtenir el títol de graduat en secundària, i analitzat des de 2001 a 2004, és inferior a l'observat a Espanya però superior al de la Unió Europea. Així, mentre a Catalunya prop del 23% del total d'alumnes que van acabar l'ESO no van aconseguir el títol de graduat, a Espanya aquesta dada se situa al voltant del 29%, i a Europa prop del 20%.

103

- Una altra mesura d'acceptació generalitzada sobre el capital humà és el nivell d'abandonament educatiu prematur (18-24 anys), és a dir, quanta gent compresa en aquesta franja d'edat no ha completat l'educació secundària postobligatòria, ni segueix cap altre tipus de formació. A l'Informe es comenta com l'any 2005, i segons dades del Departament d'Educació, el 32,9% dels joves entre 18 i 24 anys a Catalunya tenien com a estudis màxims l'ESO, i no es trobaven escolaritzats ni rebent cap tipus de formació. Aquesta xifra és superior a la registrada a Espanya, 30,8% el 2005, i molt superior a l'europea (UE25) que es trobava el mateix any en un 15,2%. L'objectiu europeu pel 2010 és el 10%. L'any 2005 la dada va disminuir per primera vegada en sis anys a Catalunya, mentre que a Europa es progressa de forma permanent des de l'any 2000.

- L'esmentat informe també analitza la taxa bruta d'escolaritat en cicles formatius, de grau mig i superior, i la distribució d'alumnes en aquests cicles, que permeten avaluar també el grau d'escolarització postobligatòria, així com les formacions més demandades, especialment en la FP on l'estudi de l'abandonament es vincula a l'efecte crida del mercat laboral. Ens calen encara més dades per conèixer totes les implicacions d'un procés complex, el dels estudiants que abandonen una formació professional atrets per una oferta de feina, sucumbint a la immediatesa davant la inversió en formació per una qualificació professional futura millor. L'evolució d'aquest indicador és positiva en els darrers anys, reflectint el creixent interès que la Formació Professional ha aconseguit, encara lentament, assolir.

- Per mesurar la formació contínua, l'informe reflecteix un indicador d'aprenentatge permanent que, a través de dades d'Eurostat i l'EPA, mostra que el percentatge de població entre 25 i 64 anys que segueix un procés de formació permanent ha anat

augmentant tant a Catalunya com a Espanya des de fa anys, i que en aquesta matèria ens situem en bona posició en relació a Europa.

- Tot i que hi ha manca d'indicadors precisos, les dades i l'experiència diària ens diuen que a Catalunya tenim una mancança clara en coneixement d'idiomes, especialment anglès. A l'informe es fa referència a diverses enquestes internacionals i nacionals.

104

L'informe conclou que tot i els esforços fets, l'àmbit del capital humà és dels que encara registra més necessitats de millora.

Si analitzem la disponibilitat de factor humà de la nostra economia observem: escàs pes d'un ensenyament mitjà professionalitzat, dirigit a la inserció laboral i a la provisió de quadres intermedis, en comparació amb el que passa en països propers al nostre. Tenim en canvi, una proporció més important de la població amb estudis superiors. En els darrers anys, hem vist una certa tendència a disminuir les diferències, però aquestes es mantenen. El nostre sistema educatiu ha estat poc procliu a prendre en consideració les necessitats del mercat, del sistema productiu. Els empresaris es queixen de la falta de mà d'obra especialitzada d'alta qualificació i calen contractacions de professionals de l'Europa de l'est, i a la vegada, els titulats universitaris es veuen obligats a acceptar ofertes per a les quals no es necessiten els coneixements adquirits en la seva formació; tenim sobretitulació. L'expansió del sistema educatiu oficial, la prolongació de l'ensenyament obligatori i la proliferació d'oferta universitària, han permès un nivell educatiu general més elevat però han restat eficaçia a la capacitat d'oferta i demanda de treball per posar-se d'acord.

La manca de qualificacions intermèdies i la sobrequalificació poden tenir un efecte en la lentitud en la que entrem a la societat del coneixement.

Els successius informes Pisa, deixen clara la necessitat de millorar l'ensenyament secundari atès el baix nivell assolit en matèries científiques i matemàtiques, especialment, no només. Cal augmentar la despesa per alumne, però també millorar l'eficiència de l'ús dels recursos aplicats.

La inversió en capital humà és necessària pel creixement en una societat que aposta per la innovació i el coneixement, però els rendiments de la inversió po-

den ser baixos si el sistema manté estructures que perpetuen la no adaptació de les demandes del mercat a l'oferta formativa. L'encaix no és fàcil i es produeix amb anys de diferiment entre la planificació i l'obtenció d'outputs. Les polítiques han de tenir en compte aquest fet, dotant al sistema de bases sòlides i capacitat d'adaptació i adequació.

El sistema universitari no solventa el desajust entre l'oferta i la demanda laboral. L'eficàcia de la producció de capital humà a les universitats no és alt, abandonament de carreres, perllongació dels estudis i, per tant, l'assignació de recursos o l'eficiència d'aquests és encara francament millorable.

105

Les xifres indiquen -dades de l'OCDE i el Departament d'Economia i Finances, al llibre *Economia catalana: reptes de futur*- una estructura educativa de la població, entre 25 i 64 anys, amb un pes encara elevat dels nivells educatius baixos, a Catalunya entre 20 i 40 punts percentuals per sobre dels països més avançats, amb un pes de població universitària similar al d'altres països, i amb una clara descompensació en el nombre de població amb formació intermitja, amb formació secundària postobligatòria. Si ho analitzem per franjes d'edat, es pot veure com l'expansió educativa dels anys 80 ha ajudat a millorar la composició del capital humà en el sentit anterior. També s'observa com ha crescut l'estoc formatiu de les dones, que supera als homes a partir de les franjes d'edat de 40 anys en avall.

La dotació de capital humà – nivells educatius per edats, Estudi BBVA a partir del cens 2001- de Catalunya es manté lleugerament per sobre de la mitjana espanyola. Les dades indiquen que la posició de l'economia catalana en el context espanyol en termes d'estoc de capital humà per càpita està al voltant de la mitjana, i se situa des dels anys seixanta lleugerament per sobre, però per darrera de Madrid o el País Basc. La dotació de capital humà ha crescut menys del que seria desitjable en la mesura que un estoc elevat és imprescindible per a conduir el teixit productiu cap a activitats intensives en coneixement. El percentatge de població que només ha assolit l'ensenyament obligatori és excessiu comparat amb altres països i amb aquestes comunitats, i no sembla que aquesta dada millori en el curt termini. Catalunya té doncs taxes elevades d'abandonament prematur: el pas a l'educació postobligatòria té nivells reduïts.

4. Visió per etapes.

Al nostre sistema de formació del capital humà s'hi identifiquen algunes mancances, llacunes que van més enllà de la tècnica pedagògica i que són sintetitzables. Fem-ho cronològicament:

106

- L'educació infantil, de 0 a 3 anys, no rep els recursos que reben la resta i, per tant, no està garantida amb la suficiència que l'obligatòria. Apart de les repercussions a les famílies i a les seves vides, aquest fet comporta des del punt de vista de variable competitiva que el sistema no procura en les edats on es configuren bona part de les característiques que marcaran tota la vida formativa els esforços adequats. Fa que el sistema comenci malament en la voluntat d'oferir major igualtat d'oportunitats. Si els esforços públics es comencen a fer als 3 anys, potser ja en fa 2 que hem perpetuat les diferències de partida. Cal augmentar els recursos per garantir i assegurar a tothom una escolaritat infantil de qualitat. A la vegada que beneficiarem la igualtat d'oportunitats i les polítiques socials i de família, millorarem la competitivitat.

- L'educació obligatòria, la primària i la secundària. Evidentment el sistema té fallides, hi destinem més recursos i no en millorem el rendiment; fallem en idiomes, en comprensió i capacitat crítica, en ciències i matemàtiques. Com que aquest no és un text per a educadors, no entrarem en el debat de si el que cal són més recursos o l'autonomia dels centres, més ordinadors o classes més petites. Probablement, tot això convingui. Voldria incidir, des del punt de vista de la competitivitat, en dos tipus de mesures: les que tenen a veure amb la gestió del sistema, i les que tenen a veure amb els agents a qui encarreguem la gestió de la nostra variable competitiva més important. Si l'educació és variable competitiva de primer ordre, a més a més de saber-ho els seus dirigents, també ho han de tenir clar els que la duen a terme, des dels pares fins als professors.

Cal que els instruments formatius tinguin tot el reconeixement social que mereixen i, alhora, l'exigència corresponent. Ens cal un sistema públic amb capacitat per ser avaluat i adaptar-se als canvis. Avui ni la formació dels mestres, ni la seva consideració, ni la seva relació amb els alumnes i les famílies són els propis d'aquest paper clau que hem descrit. Cal també que les innovacions tecnològiques i de gestió, arribin abans que enlloc a l'escola. La direcció dels centres ha de professionalitzar-se, esdevenir una carrera basada en la recerca de l'excel·lència i un nou sistema d'incentius amb major autonomia. Cal

eliminar les barreres institucionals: l'esforç que requereix una dotació de capital humà de futur, exigeix als agents i als partits grans consensos duradors, grans dosis de sacrifici de corporativismes, i grans dosis de valentia.

- La Formació Professional (FP). És un dels grans deures pendents. En els darrers anys s'ha avançat molt: flexibilització, augment d'oferta formativa, més recursos, etc. No ens hi estendrem perquè se'n parla en un altre capítol. Però podem sintetitzar alguns dels reptes claus des del punt de vista de la competitivitat: prestigiar la FP, replantejar el sistema de capacitació i organització dels professors, revisar els sistemes d'incentius per continuar els cicles formatius, millorar el coneixement, estudi i avaluació de la FP, seguir facilitant l'accés (flexibilitzant l'oferta, amb sistemes de pràctiques, amb formació a distància, amb facilitats per la mobilitat...), crear models d'excel·lència propers a les empreses i els sectors, ajustar l'oferta formativa a la demanda, apropar encara més empreses, agents socials i territorials al disseny dels plans formatius i les estratègies dels centres, millorar el funcionament i el rendiment de l'ocupacional i la contínua (especialment de cara al paper que l'aprenentatge al llarg de la vida ha de tenir en el futur), promoure la creació de centres que integrin els 3 subsistemes i tendir al govern únic i coordinat de la FP.

107

El II Pla de la FP de Catalunya i les voluntats expressades en el procés de negociació de la revisió de l'Acord, on l'apartat de FP ha adquirit un pes volgutament destacat, ens permeten pensar que en el futur immediat es produiran alguns canvis de fons, en la planificació i en la gestió. Cal, per això, consensos polítics - només des de fa pocs anys n' existeixen entre administracions i àmbits de govern -, capacitat de decisió - la que només pot exercir el Govern -, i que els agents econòmics i socials juguin el seu paper orientador i representatiu en un procés participatiu on només hi comptin l'aportació d'experiències i coneixements pel bé comú, havent resolt els desajustos encara existents entre l'interès general i la gestió d'interessos corporatius i particulars que el sistema ha propiciat.

- Les universitats són agents públics amb enorme capacitat d'influència, i han progressat i innovat molt des de la instauració de la democràcia, però tenen reptes i mancances importants, i requereixen algunes reformes estructurals. Les universitats són destinatàries de molts recursos sotmesos a poc anàlisi de rendiment; cal dotar-les de capacitat i incentiu a competir; calen reformes en el sistema de governança i en la selecció i mobilitat dels professors; necessiten major autonomia que els permeti crear-se el seu propi model molt estretament vinculat a la societat civil i als seus líders, però a la

vegada que acceptin major competència i assumir més riscos. Cal que la universitat aprengui a ser emprenedora i responsable dels seus recursos. Les universitats són encara poc capaces de transformar en empreses i professionals generadors de riquesa i llocs de treball els projectes i persones al seu càrrec. Val a dir que l'empresa a Catalunya no ha sabut tampoc comptar amb la universitat com a un element competitiu. L'alt nivell assolit a la major part d'elles ho permetrien. La desconexió universitat – empresa és un problema a dos bandes. Cal també que l'empresa i la universitat deixin de donar-se mútuament l'esquena.

5. Aprenentatge al llarg de la vida. El dret a la formació. El paper de les ciutats.

L'aprenentatge al llarg de la vida és un dels temes claus d'una política de futur en capital humà. Per tota Europa s'estenen les polítiques nacionals, regionals i de ciutat a partir d'aquest enfocament. És un enfocament que lliga, a més, amb el concepte de ciutadania europea que la UE difon i que els valors de l'Agenda de Lisboa persegueixen. A la UE l'equilibri en l'exercici del dret a la formació sembla més equilibrat dins de la població, també en això la UE es mostra millor redistribuint i dotant de major igualtat, sense perdre potència ni capacitat. Cal saber aprofitar el potencial del capital humà, garantir-ne la reposició, i actualització, i cal saber sobretot dotar-lo del dinamisme que li permeti esdevenir el principal actiu de l'economia europea.

A Catalunya, alguns elements de dinamisme, creativitat, innovació, capacitat emprenedora i, sobretot, de cultura de risc es troben a faltar en les característiques de la formació del nostre capital humà. En la dotació d'aquestes característiques, la formació al llarg de la vida és fonamental; són aquests alguns dels valors que es poden traslladar de forma permanent en els diferents estadis formatius. Cal reforçar cada vegada més les habilitats d'autogestió de les persones, d'assumpció de responsabilitats personals sobre el desenvolupament de les carreres professionals. La capacitat d'ocupació de les persones i les habilitats d'aprenentatge esdevenen la mateixa cosa.

Les polítiques de proximitat a ciutats i districtes, a la vegada que les noves tecnologies, adquiriran molta importància en la construcció de polítiques que garanteixin la formació en els valors del dinamisme i la innovació i en l'adquisició d'habilitat al llarg de la vida. També en el desenvolupament de la necessària adquisició d'autonomia dels

centres en el marc d'un servei públic educatiu que ha de garantir la cobertura general. Com en altres qüestions, la suma dels elements globals i els locals semblen la fórmula de futur. El desenvolupament d'habilitats personals al llarg de la vida vinculades a l'adaptació a la innovació i a la capacitat per ser flexible als canvis de la societat del coneixement ha de comptar amb les tecnologies de la informació, però també de persones, centres, entorns innovadors que tenen en els àmbits locals el seu marc físic de desenvolupament. El paper de les ciutats en la creació d'entorns que fomentin i apropin la formació és d'alta importància; en la ciutat conflueixen els entorns socials i innovadors, les escoles i les empreses. També és a la ciutat on al final es desenvolupen, o no, els elements de cohesió social i convivència; on els impactes del fracàs escolar, o de l'èxit, afloren als barris.

En el desenvolupament de polítiques de formació al llarg de la vida, els agents públics han de cooperar a tots nivells—locals i nacionals- i amb altres agents econòmics i socials. Les empreses i els representants dels treballadors tenen aquí un paper central encara no prou explotat.

Les empreses han de generar plans de formació, el dret de formació a l'empresa, l'assumpció també a l'empresa de la importància d'invertir en capital humà, encara té camp per córrer.

Aquest punt reforça una política que podríem anomenar social o de dret de ciutadania: l'exercici, la reclamació, del dret a la formació. Un principi que hauria d'ordenar més les decisions polítiques, les decisions de gestió pública, i les reivindicacions dels ciutadans i els discursos dels dirigents polítics i dels agents socials. El dret a la formació s'ha de reivindicar al llarg de tota la vida: també a l'empresa com a símbol de dignitat i de societat del benestar, no només com una senyal d'igualtat d'oportunitats en les edats d'escolarització obligatòria.

6. Diversitat, creativitat, innovació i talent

Recentment un grup d'experts convocats pel Pla Estratègic Metropolità de Barcelona, identificant alguns dels reptes de futur de l'economia de l'àrea metropolitana de Barcelona, assenyalaven clarament les millores en l'educació com a imprescindibles,

l'anglès i la formació professional com a dos camps de millora, però també les rigideses del sistema educatiu així com l'allunyament, en l'àmbit de l'educació superior, de la formació i la recerca de la creativitat i la capacitat d'iniciativa emprenedora.

Les societats, diu el document, amb diversitat cultural s'adapten millor a les tendències globals i la diversitat actua també com una atracció pel talent i estimula la innovació.

110

Encara que hi hem entrat tard, els esforços dels darrers anys ja han plantat la llavor de la innovació al nostre sistema (i per tant a discursos, agendes, empreses i universitats), segurament Catalunya ja ha entès la necessitat d'invertir i fer esforços en innovació per tal de garantir que el nostre sistema econòmic segueix generant capacitat de creixement.

El foment de la cultura de la innovació ja ha començat, ens queda camí per recórrer, molt, i una bona part l'hem de fer a l'escola si volem que la variable formi part de la nostra fórmula de competitivitat de forma permanent i estructural. A la vegada, però, hem d'estar atents a les noves tendències, algunes d'elles ens ofereixen possibilitats interessants ja que lliguen amb potencials que la nostra societat té, a vegades sense adonar-se'n gaire. L'aposta que comença a centrar els esforços de les economies avançades és la creativitat, la fase primera, la que permet obrir el foc de la innovació. La creativitat és una qualitat molt pròpia del capital humà i per tant flexible i disponible sense tecnologia, és un actiu per a la innovació, és el principi que aporta les tendències, els continguts, les idees que generen canvis. Al costat de la creativitat tenim el concepte de talent, el que generem, el que retenim i el que atraïem, uns i altres van junts. Si generes talent a les teves universitats i l'atreus, també el retens i l'un i l'altre s'autoalimenten.

Catalunya té un gran potencial en aquesta línia: per tradició creativa, per institucions formatives en l'àmbit de l'educació superior, especialment de postgrau, de prestigi internacional, per la qualitat de vida i l'entorn. Tenim doncs l'oportunitat, un cop hem posat les bases per recuperar el temps perdut en avançar cap a la societat de coneixement, de ser líders en algunes de les tendències mundials més avançades.

Deixem per un altre dia la resta de factors que hi tenen a veure; creativitat i gestió del talent formen part de la dotació de capital humà. La creativitat, el talent es comencen a gestar a l'escola i segueixen a l'educació superior. En aquests àmbits tenim forteses

adquirides però encara grans espais de millora. Creativitat i talent no fan referència a estats de l'esperit ni a aptituds innates, si no a valors que s'eduquen, que s'apliquen en la ciència i a l'empresa, creativitat és empenedoria. Són valors als que s'arriba a base d'esforç, treball per l'excel·lència, capacitat d'internacionalització. Algunes de les mancances comentades -desconeixement d'idiomes, fracàs escolar, mala formació en ciències i matemàtiques- i la constatació que encara som poc amants del risc i aspirem a seguretats que són ja d'una altra època fan pensar que al nostre sistema li falten algunes coses per poder posar-nos al capdavant d'aquesta tendència mundial de la innovació per la que estariem ben preparats per ser-ne referents.

111

Catalunya, país bilingüe, té una capacitat d'adaptar-se al món multicultural i global i d'integrar la diversitat que ja tenim, més elevat que d'altres. Aquest actiu, que té a veure sobretot amb el capital humà, el tenim encara poc explotat i posat en valor. En entorns multiculturals la capacitat d'integració, que es comença a guanyar a l'escola, és un actiu transcendental per competir, Catalunya és i seguirà sent un exemple d'integració. La cohesió social a les nostres escoles, i barris, treballada durant anys ciutat a ciutat i a cada aula, ara ens està permetent tornar a ser exemple, amb més complexitat, amb volums inèdits a Europa, transformant el que podria ser un problema en un actiu. Hem de saber valoritzar el talent que ja tenim mentre en seguim creant i buscant més. Cal fer un esforç per obtenir el màxim rendiment del talent immigrat i endegar polítiques al respecte. Un dels actius que segur que ens podrà dur a quotes de creixement econòmic sostenibles i diferenciades durant anys, com ha estat fent en els darrers temps.

Europa té molta població envellida, les economies emergents ja són grans pols de competitivitat i atracció, s'acosta una demanda de qualificació professional elevada, la lluita per l'atracció de talent serà dura i en tots els camps.

A Espanya i a Catalunya han tingut molt de pes social i econòmicament la recerca de seguretats tangibles i permanents. L'actiu de futur més sòlid en un món amb més incerteses, globalitzat, i en permanent canvi, no és més tangible o més de per vida encara, és mutable, flexible i intangible com el sistema que ens ve. L'actiu més important del futur serà, ja és, la formació adquirida, la capacitat d'adaptar-se i d'aprendre constantment, el propi capital. Un actiu que portem sempre amb nosaltres, i que ens dóna flexibilitat i, amb ella, seguretat autèntica. Hem de crear una cultura econòmica,

però també social, on la inversió més rentable i segura, de governs i famílies sigui la formació. Hauríem d'assegurar que els nostres fills parlen idiomes abans que no pas deixar-los un pis. El seu món serà un món d'alta mobilitat, on els actius fixes ja no poden ser arrels sinó, en tot cas, inversions rendibles, on el mercat laboral ha de ser el món i no la vegueria.

112

El principal actiu que mai un ciutadà tindrà, el capital humà que hagi acumulat al llarg de la seva vida, és un actiu més igualitari, des d'un punt de vista ideològic, depèn menys dels llegats i les herències, es pot dotar amb major igualtat d'oportunitats. Però també es pot llegar: molts estudis associen l'èxit escolar amb l'entorn educatiu i cultural familiar.

7. L'Acord Estratègic

L'Acord Estratègic per a la internacionalització, la qualitat de l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana, ha estat en els darrers 3 anys el full de ruta de la competitivitat de Catalunya. Ha orientat la política econòmica del Govern de la Generalitat i ha comptat amb la unanimitat dels productes fruit de la concertació i el consens. Poques iniciatives similars hi ha a Europa, on el Govern i els agents econòmics i socials pactin un conjunt de mesures concretes, es comprometin amb el seu compliment i seguiment de forma estricta i transparent. L'Acord també ha representat la consolidació d'un model de competitivitat basat en una fórmula multivariable, transversal, que entén que la competitivitat no és només la política d'innovació o la industrial sinó també la política educativa, entre moltes d'altres.

L'Acord (2005-2007) incorpora un capítol de mesures sota l'epígraf Dotació de capital humà, que commina actuar en els següents camps:

- > La lluita contra el fracàs escolar:
 - Detectant i proposant actuacions envers les zones de major taxa de fracàs (per sobre del 30%).
 - Duent a terme programes de suport a alumnes amb greus mancances educatives. Mesures d'atenció a la diversitat, sobretot a l'ESO i en acabat mesures que impulsin la inserció al mercat laboral dels alumnes que no la superin.
 - Obrint els centres educatius públics a les activitats complementàries.

> Millora de la formació:

- Aprenentatge de l'anglès. Amb la voluntat d'arribar a poder disposar de classes d'assignatures troncalment impartides en anglès, el Govern ha iniciat el Pla d'Anglès, pilotat des del Departament d'Educació però on s'hi han implicat els departaments d'Economia i Finances, Innovació, Universitats i Empresa, i Treball, entre d'altres, i que pretén impulsar una major presència de l'anglès a diversos àmbits, sobretot a l'escola.
- Impuls de les TIC a l'escola mitjançant una important dotació d'equipaments a les escoles i els subsegüents canvis en els programes formatius.
- Mesures d'acollida i integració dels immigrants.

113

> Increment de l'escolarització postobligatòria i formació professional:

- Introduir en els sistemes de FP matèries i mòduls específics d'accés a la cultura de la investigació, la innovació, l'activitat emprenedora i l'ús habitual de les TIC.
- Creació de beques per a la mobilitat per tal de facilitar l'accés d'estudiants a formació professional que no tenen a prop la formació que volen.
- L'impuls dels centres integrals i el procés d'integració dels 3 sistemes de la FP (reglada, ocupacional i contínua).
- Pla per al desenvolupament de la Formació als Centres de Treball.
- Desenvolupament del catàleg de qualificacions.
- Creació d'incentius per a facilitar l'assistència i seguiment dels ensenyaments.

> Mesures en l'àmbit de la docència universitària

- Es proposa l'adopció de mesures per integrar-se i potenciar l'Espai Europeu d'Educació Superior, en el marc de la declaració de Bolonya, adequant el mapa universitari a les necessitats i demandes de la societat.
- Propiciar una major internacionalització de les universitats, afavorint la mobilitat dels estudiants i l'augment de la presència d'estudiants estrangers a Catalunya.
- Desenvolupament d'un pla d'orientació per a l'accés a la universitat que pari especial atenció a la transició des dels cicles formatius de grau superior de formació professional.
- Millora del funcionament dels Consells socials de les universitats.

Després de 3 anys d'execució de l'Acord i tot i els elevats nivells de compliment en el seu conjunt, tant a nivell d'execució com a nivell d'evolució d'indicadors i obtenció de resultats, el capítol del capital humà segueix essent dels que mereixen un major esforç, dels que reflecteixen resultats més irregulars o magres en algunes ocasions. Els esforços esmerçats en el sistema educatiu i en l'aplicació de les mesures anteriors han estat elevats però encara ens queda molt per fer i millorar, tant en l'àmbit de la gestió pública com en el del diàleg social i consens al voltant de l'empenta que el sistema requereix. Tot i això, s'han assolit algunes fites especialment rellevants en els darrers anys, entre ells el Pacte Nacional per a l'Educació, la integració de la nova immigració o el Pla d'Anglès.

L'esperit de la concertació que el Govern d'esquerres i catalanista ha portat del món local a la Generalitat des de desembre de 2003, té en l'Acord Estratègic una de les seves figures emblemàtiques. L'esperit de l'Acord s'ha estès a d'altres processos, i en l'àmbit del capital humà el Pacte Nacional en va ser un clar hereu. El Pacte Nacional consagra el servei públic educatiu a Catalunya i n'estableix les bases. És un punt d'arribada i de partida per afrontar nous processos que ens portin a garantir un sistema educatiu de qualitat, excel·lent en la formació de capital humà, exigent i responsable, àgil i avaluable. El Govern ha d'afrontar aquest repte amb la capacitat de diàleg i consens que el socialisme ha sabut dur a terme, del barri a les conselleries, a Catalunya des de fa 30 anys, però a la vegada amb tota la decisió exigible als bons governants.

El 16 de febrer de 2007 s'iniciava el procés de revisió i nou impuls de l'Acord Estratègic per al període 2008-2011. En el moment que es redacta aquest article, el procés de concertació i negociació amb organitzacions empresarials i sindicats està en la fase final, però ja es coneixen alguns detalls i se n'apunten d'altres:

- Govern i agents han destacat 8 línies d'impuls estratègic, els 8 imprescindibles de la competitivitat (èxit escolar, anglès, formació professional, infraestructures estratègiques, activitat econòmica i medi ambient, innovació i transferència tecnològica, simplificació administrativa i immigració i mercat de treball). El més prioritari, el que no ens podríem deixar si haguéssim d'actuar només sobre poques coses. 3 d'aquestes 8 fan referència directa al capital humà, d'altres, com el punt d'immigració o el de la innovació hi mantenen un vincle molt directe. Es pot concloure sense dubte que els agents socials

i el Govern a Catalunya s'han posat d'acord, ni que sigui tàcitament, en que si haguéssim de prioritzar només una de les moltes variables per la competitivitat, aquesta seria el capital humà.

- Els nous conjunts de mesures certifiquen la continuïtat de l'anterior Acord Estratègic i, per tant, de l'enfocament abans mencionat.

- Certifiquen les actuacions del Pacte Nacional i les reformes iniciades al sistema i la manera d'organitzar-se.

- Reforcen la creació de centres d'excel·lència de Formació Professional.

- Aposten pel reforçament de la formació del professorat.

- Consolida el Pla d'Anglès, a tots nivells, educatiu, universitari, empresa, mitjans de comunicació.

- Continua amb la proposta d'adaptar la universitat a la realitat internacional, a la vegada que s'apropa al món de l'empresa.

L'ambició i la grandesa d'un país i d'una generació dirigent es mesura per la capacitat de marcar la diferència en els moments clau. L'educació a Catalunya ara en viu un.